

neel analytisch besluitvormingsmodel te beslissen bitewing-foto's te maken.^{3 8 9}

De resultaten van dit onderzoek onderschrijven dat een te ver doorgevoerd individueel toepassen van bitewing-foto's heeft plaatsgevonden. Vermoedelijk tengevolge van het te kort schieten van de opleiding en het ontbreken van voorschriften en controles komt zowel een te veel als een te weinig gebruik maken van deze opnamen voor.

schrift Groningen, 1985.

⁵ Tweede Kamer. Zitting 1981-1982. 17100 Hoofdstuk XVII nr. 14: 63. Den Haag, 1982.

⁶ Gezondheidsraad. Advies inzake periodiek tandheelkundig röntgenonderzoek. 's Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1982.

⁷ SHWARTZ M, PLISKIN JS, GRONDAHL H-G, BOFFA J. The frequency of bitewing radiographs. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol* 1986; 61: 300-5.

⁸ ESPELID I, TVEIT AB, HAUGEJORDEN O, RIORDAN PJ. Variation in radiographic interpretation and restorative treatment decisions on approximal caries among dentists in Norway. *Community Dent Oral Epidemiol* 1985; 13: 26-9.

⁹ KAAIJK DJ. Wijziging verstrekking en besluiten. Nieuwegein: Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde, 1984.

KENNIS OP PARODONTOLOGISCH GEBIED

EEN ONDERZOEK ONDER LBO- EN MAVO-LEERLINGEN

SAMENVATTING

Een onderzoek werd opgezet om de kennis, de attitude en het gedrag van lbo- en mavo-leerlingen op parodontologisch gebied te meten. Daartoe werden 262 kinderen in de leeftijd van 12 tot 15 jaar ondervraagd. De kennis blijkt op een aantal punten duidelijk verbetering te behoeven. Dit geldt ook voor de houding van ongeveer 20% van de ondervraagde leerlingen, die ronduit negatief te noemen is. Het dagelijks tandenpoetsen en het halfjaarlijks tandartsbezoek blijken redelijk ingeburgerd. Andere mondhygiënische maatregelen dan tandenpoetsen en het bezoek aan een mondhygiënist(e) zijn eerder uitzondering dan regel. Kennis, attitude en gedrag bleken nauwelijks samen te hangen met sekse, leeftijd, schooltype, klas of urbanisatiegraad van de gemeente waar de school is gevestigd.

TER HORST G, HOOGSTRATEN JOH. Kennis op parodontologisch gebied. Een onderzoek onder lbo- en mavo-leerlingen. *Ned Tijdschr Tandheelkd* 1988; 95:186-9.

G. ter Horst, psychologe
Joh. Hoogstraten, methodoloog

Uit de vakgroep Sociale Tandheelkunde van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA).

Trefwoorden: **Sociale Tandheelkunde** – Voorlichtingskunde – Parodontologie

Datum van acceptatie: 28 maart 1988.

Adres: G. ter Horst, Louwesweg 1, 1066 EA Amsterdam.

1. INLEIDING

Tandheelkundige voorlichting aan kinderen richt zich meestal op het voorkomen van cariës. Voorlichtingsmateriaal over parodontale aandoeningen is niet in ruime mate voorhanden. Het meest in het oog springend waren de 'Bloedend tandvlees – bloedlink'-campagnes van de Stichting Goed Gebit in Amsterdam.

Uit onderzoek uitgevoerd in 1979 bleek dat minder dan de helft van de ondervraagde zesdeklassers van de basisschool weet dat het tandvlees 'ziek' is als het bloedt bij het poetsen. Een kwart denkt dat dit niet iets is om bezorgd over te zijn. De rest

weet niet wat er aan de hand is als het tandvlees bloedt.¹ In een in 1980 uitgevoerd onderzoek werd vrijwel dezelfde vraag gesteld aan 15-jarige kinderen. Slechts 28% weet dat het tandvlees ontstoken is als het regelmatig bloedt bij het poetsen. Het te vaak poetsen met een harde borstel en vitaminegebrek wordt door 33% respectievelijk 23% als oorzaak genoemd. Een tweede vraag, naar de beste manier om bloedend tandvlees te voorkomen, wordt door slechts 57% goed beantwoord.²

Een onderzoek werd verricht onder leerlingen uit de eerste en tweede klas van de mavo en het lbo. Daarbij werden ken-

nis, attitude en het gedrag op parodontologisch gebied gemeten.

2. MATERIAAL EN METHODE

Alle lbo- en mavo-scholen in Nederland (N=2118) werd gevraagd of ze wilden participeren in het onderzoek. Door 137 scholen werd positief gereageerd. Uit praktische overwegingen werden alleen scholen in Noord- en Zuid-Holland in het onderzoek betrokken.

Aan het onderzoek dat in 1986 plaatsvond, werd deelgenomen door 262 kinderen van in totaal 18 scholen. De vragenlijsten werden in de klas, maar door de leerlingen individueel, ingevuld. Het afnemen werd verzorgd door vier

studenten psychologie in het kader van een stage.

De vragenlijst bestond uit 39 vragen met voor-gecodeerde antwoordalternatieven: 21 kennisvragen, 7 attitudevragen en 11 vragen over het gedrag (tabel I, II en III). Een aantal vragen is ontleend aan eerder onderzoek.^{1,2} De vragenlijst is vooraf op bruikbaarheid getest in een eerste klas mavo.

3. RESULTATEN

In tabel I zijn de antwoorden van de proefpersonen op de *kennisvragen* in percentages weergegeven. De goede antwoorden zijn cursief gedrukt. Tien vragen zijn door minder dan de helft van de kinderen goed beantwoord. Vragen die door minder dan 30% goed beantwoord zijn, betreffen (het nummer van de vraag staat tussen haakjes):

- de gevolgen van tandplaque (3);
  - de betekenis van het woord tandsteen (5);
  - de betekenis van het woord gingivitis (9);
  - de gevolgen van parodontitis (10);
  - de oorzaak van slechte adem (17).
- Vragen die door 75% of meer van de leerlingen goed beantwoord zijn, betreffen:
- de betekenis van het woord tandplaque (1 en 2);
  - de beste manier om tandplaque weg te halen (4);
  - het niet aan leeftijd gebonden zijn van ontstoken tandvlees (12);
  - het beroep van mondhygiënist (19);
  - de beste manier om een kunstgebit te voorkomen (21).

Tabel II geeft de antwoorden op de *attitudevragen* weer. Ongeveer 20% van de respondenten blijkt een negatieve houding te hebben ten aanzien van één of meer aspecten van tandheelkundige gezondheid of behandeling. Zo kan het 19% niets schelen om later een kunstgebit te dragen (1) en 16% vindt het niet erg als er tanden of kiezen bij hem of haar getrokken (zouden) moeten worden (2). Dertien procent bestempelt het gaan naar de tandarts als 'heel erg', nog eens een kwart vindt dat 'vervelend' (6). Als er niet meer gesnoept zou mogen worden omdat dat beter is voor het gebit, zou bijna 30% dat 'heel erg' vinden (7). Het op school tandenpoetsen wordt door 43% als uitsloerig of belachelijk ervaren (5). Iets meer dan 50% vindt het niet erg dat een vriendje of vriendinnetje uit zijn of haar mond ruikt (3).

De vragen die betrekking hebben op het *gedrag* en de antwoorden die daarop zijn gegeven, zijn opgenomen in tabel III. De resultaten laten zich als volgt samenvatten. Bijna iedereen heeft een eigen tandenborstel, 37% van de goede soort (rechte steel, recht afgesneden haren). De tanden worden door 96% tenminste één keer per dag gepoetst. Ongeveer de helft eet één keer per dag of minder vaak zoet snoep, de andere helft meer dan één keer per dag. Meer dan drie kwart gebruikt tandpasta met fluoride, maar slechts acht procent gebruikt elke dag fluoridetabletjes. Meer dan 60% gebruikt nooit tandenstokers of tanddraad, plaqueverklidders worden zelden

gebruikt. Bij zes procent bloedt het tandvlees bijna iedere dag, 60% heeft daar een enkele keer last van. Bijna 90% gaat één keer per half jaar naar de tandarts, maar de mondhygiënist(e) wordt slechts door 13% met een zekere regelmaat bezocht.

De leeftijd van de kinderen varieerde van 12 tot en met 15 jaar. Er is een trend dat de kennis van 14-jarigen beter is dan de kennis van 12-jarigen en dat het gedrag van 15-jarigen 'slechter' is dan het gedrag van 14-jarigen. Indrukwekkend zijn de verschillen echter niet. Ook tussen de seksen zijn de verschillen minimaal.

De klas (eerste of tweede klas) en het schooltype (lbo of mavo) blijken van weinig invloed te zijn op de scores.

De kennis, attitude of het gedrag van kinderen die in de stad op school gaan, is in algemene zin niet beter of slechter dan van kinderen die op het platteland op school zitten. Wel vinden stadskinderen het erger als ze later een kunstgebit zouden moeten dragen en hebben ze er meer last van als een vriendje of vriendinnetje uit zijn of haar mond ruikt. Mondhygiënistbezoek komt onder stadskinderen meer voor dan onder plattelandskinderen.

4. DISCUSSIE

Aangezien de steekproef alleen uit de daarvoor in aanmerking komende scholen gevestigd in Noord- en Zuid-Holland is getrokken, dient de generalisatie zich in eerste instantie tot die provincies te beperken.

De kennis op parodontologisch gebied van de onderzochte kinderen behoeft op een aantal punten duidelijk verbetering. Maar liefst tien van de 12 vragen zijn door minder dan de helft van de kinderen goed

beantwoord. Gezien de geringe aandacht die tot op heden in de voorlichting aan specifieke parodontologische onderwerpen is besteed, is het weinig verwonderlijk dat termen als gingivitis en parodontitis geen brede bekendheid genieten. Maar dat de vragen naar de schadelijke effecten van tandplaque en naar de betekenis van het woord 'tandsteen' zo slecht beantwoord zijn, is wel een reden tot zorg. Dat geldt ook voor de constatering dat een vijfde van de ondervraagde leerlingen een negatieve houding heeft ten opzichte van tandheelkundige gezondheid of behandeling. Het dagelijks poetsen van de tanden, alsmede het halfjaarlijkse tandartsbezoek lijkt onder deze groep jongeren redelijk ingeburgerd. Het bezoek zelf blijft echter voor velen een onplezierige ervaring. Het gebruik van andere methodes dan tandenpoetsen om plaque te bestrijden en het bezoek aan de mondhygiënist(e) is voor de meesten eerder uitzondering dan regel.

Onze onderzoeksgroep onderscheidt zich op een gering aantal aspecten in negatieve zin van zowel oudere leerlingen van havo en vwo als jonge kinderen van de basisschool.¹⁻³

De resultaten van dit onderzoek overziedend kan worden gesteld dat de tandheelkundige voorlichting aan schoolkinderen in het voortgezet onderwijs dient te worden geïntensiveerd. Van een geïntegreerde aanpak van groepsvoorlichting op school en individuele voorlichting door tandarts of mondhygiënist(e) is het meeste succes te verwachten. Over het effect van een voorlichtingsfilm zal in een van de volgende afleveringen van dit tijdschrift worden gerapporteerd.

SUMMARY

PERIODONTAL KNOWLEDGE, ATTITUDE AND BEHAVIOUR OF DUTCH ADOLESCENTS

Keywords: Community dentistry – Dental health education – Periodontics

Pupils enjoying lower secondary vocational education or lower general secondary education were questioned about their knowledge, attitude and behaviour with regard to periodontology (N=262, age between 12 and 15 years).

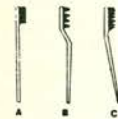
As for knowledge the results indicate serious shortcomings. The general attitude of about 20% of the pupils must be qualified as definitely negative. With respect to reported behaviour it appeared that daily tooth brushing and regular dental visits are quite common. Other dental health behaviours such as using toothpicks and dental floss and visiting the dental hygienist are, however, rather exceptional. Pupils' scores show no substantial relation with sex, age, type of school, schoolclass (first or second) or level of urbanisation.

LITERATUUR

- ¹ TAN HH, TER HORST G, DEKKING YM. Een rondvraag bij kinderen naar kennis, attitude en gedrag op tandheelkundig terrein. I. Resultaten. Ned Tijdschr Tandheelkd 1981; 88: 230-3.
- ² VISSER APH, WIEGMAN HP, EIJKMAN MAJ. Een onderzoek naar mondgezondheid. Deel IV. Tandheelkundige voorlichtingsbronnen en kennis van 15-jarige kinderen. Ned Tijdschr Tandheelkd 1985; 92:386-9.
- ³ MAARSCHALKERWEERD R. Het vergelijken van resultaten op een vragenlijst over tandheelkundige verzorging tussen twee groepen. Stageverslag. Subfaculteit Psychologie, Universiteit van Amsterdam 1986.

Tabel I. De kennisvragen en de antwoorden in percentages (N=262). Het juiste antwoord is aangegeven met een zwart rondje. Het percentage goede antwoorden is cursief gedrukt.

1. Als je een of twee dagen je tanden niet poetst dan:	%	☐ gaat alleen over als je naar de tandarts of mondhygiënist(e) gaat	22
• zit er plaque op je tanden	75	☐ ik weet het antwoord niet	8
☐ zit er tandsteen op je tanden	10	12. Ontstoken tandvlees komt voor:	
☐ heb je parodontitis	2	☐ alleen bij mensen jonger dan 12 jaar	2
☐ ik weet het antwoord niet	14	☐ alleen bij mensen ouder dan 12 jaar	7
2. Tandplaque is een ander woord voor:		• bij mensen van alle leeftijden	88
• een kleverig laagje bacteriën op je tanden	84	☐ ik weet het antwoord niet	4
☐ kleverige tanden	9	13. Als je tandvlees ontstoken is en je doet er niets aan, dan:	
☐ lijm om beugels vast te plakken	1	☐ krijg je bruine tanden en kiezen	13
☐ ik weet het antwoord niet	6	☐ krijg je gaatjes in je tanden en kiezen	10
3. Tandplaque is de oorzaak van:		• gaan je tanden en kiezen loszitten	59
☐ gaatjes	80	☐ ik weet het antwoord niet	17
☐ ontstoken tandvlees	41	14. De beste manier om gaatjes te voorkomen is:	
• gaatjes én ontstoken tandvlees	23	• niet te snoepen en geen suiker te gebruiken	40
☐ ik weet het antwoord niet	30	☐ veel appels te eten	4
4. Tandplaque kan het beste worden weggehaald:		☐ elk half jaar naar de tandarts te gaan	53
• door elke dag goed te poetsen	85	☐ ik weet het antwoord niet	2
☐ door elk halfjaar de tandarts of mondhygiënist(e) te bezoeken	11	15. Welke tandenborstel is de beste?	
☐ door elke dag een harde appel te eten	3	• A. rechte steel, zachte haren	41
☐ ik weet het antwoord niet	1	• B. kromme steel, harde haren	46
5. Tandsteen is een ander woord voor:		☐ C. scheve steel, harde haren	7
• harde tandplaque	27	☐ ik weet het antwoord niet	6
☐ hard tandglazuur	48	16. Als je wilt weten of je goed gepoetst heb dan:	
☐ rookaanslag op de tanden	5	☐ moet je naar de tandarts gaan	7
☐ ik weet het antwoord niet	20	• moet je plaqueverklidders gebruiken	41
6. Tandsteen kan worden weggehaald:		☐ moet je in de spiegel kijken	42
☐ door elke dag goed te poetsen	25	☐ ik weet het antwoord niet	11
• door de tandarts of mondhygiënist(e)	54	17. Als iemand uit zijn mond ruikt dan komt dit bijna altijd omdat:	
☐ door elke dag een harde appel te eten	6	• zijn tandvlees ontstoken is	27
☐ ik weet het antwoord niet	15	☐ hij gaatjes in zijn tanden en kiezen heeft	14
7. Gezond tandvlees is:		☐ hij iets gegeten heeft dat bedorven was	28
☐ rood en glimmend	30	☐ ik weet het antwoord niet	31
• rose en strak	66	18. Tandzijde is:	
☐ gelig en gezwollen	-	☐ draad om tandsteen weg te halen	17
☐ ik weet het antwoord niet	4	☐ de zijkant van je tand	22
8. Als je tandvlees vaak bloedt bij het poetsen dan:		• draad om plaque weg te halen	39
☐ poets je met een te harde borstel	35	☐ ik weet het antwoord niet	22
• is je tandvlees ontstoken	39	19. Een mondhygiënist(e) is een mevrouw of meneer die:	
☐ heb je te weinig vitamine	18	• je gebit schoonmaakt en vertelt hoe je moet poetsen	83
☐ ik weet het antwoord niet	8	☐ de tandarts helpt bij de behandeling	6
9. Gingivitis is een ander woord voor:		☐ kleine gaatjes vult	3
☐ bacteriën in je mond	15	☐ ik weet het antwoord niet	8
☐ gaatjes in je tanden en kiezen	5	20. Iemand met een kunstgebit:	
• ontstoken tandvlees	11	☐ kan net zo goed eten en praten als iemand die zijn eigen gebit nog heeft	45
☐ ik weet het antwoord niet	70	☐ kan beter eten en praten dan iemand die zijn eigen gebit nog heeft	1
10. Als je parodontitis hebt:		• kan minder goed eten en praten dan iemand die zijn eigen gebit nog heeft	51
☐ is je tandvlees ontstoken	7	☐ ik weet het antwoord niet	3
• verdwijnt het bot waarin je tanden vastzitten langzamerhand	16	21. Als je later geen kunstgebit wilt:	
☐ zijn je tanden geel	11	• dan moet je je eigen tanden en kiezen goed verzorgen	92
☐ ik weet het antwoord niet	66	☐ dan moet je heel vaak naar de tandarts gaan	6
11. Ontstoken tandvlees:		☐ dan moet je zorgen dat je veel geld gaat verdienen	1
☐ gaat bijna altijd vanzelf weer over	21	☐ ik weet het antwoord niet	1
• gaat bijna altijd over als je goed poetst	50		

Tabel II. De attitudevragen en de antwoorden in percentages (N=262). De scoring van de alternatieven is tussen haakjes aangegeven (1 = minst positieve attitude; 3 = meest positieve attitude).

1. Hoe zou je het vinden om later een kunstgebit te dragen?	%		
(1) dat zou me niets kunnen schelen	19	(2) dat zou ik een beetje vervelend vinden	10
(2) dat zou ik een beetje erg vinden	45	(3) dat zou ik niet erg vinden	87
(3) dat zou ik heel erg vinden	36		
2. Hoe vind je het als er tanden en kiezen bij je getrokken (zouden) moeten worden?		5. Als ik kinderen op school in de pauze hun tanden zie poetsen dan vind ik dat	
(1) dat kan me niets schelen	16	(1) uitsloerig	43
(2) dat vind ik wel een beetje zonde	37	(2) belachelijk	
(3) dat vind ik zonde	47	(3) verstandig	57
3. Hoe vind je het als je merkt dat een vriendje of vriendinnetje van je uit zijn/haar mond ruikt?		6. Hoe vind je het om naar de tandarts te gaan?	
(1) dat vind ik niet erg	52	(1) dat vind ik heel erg	13
(2) dat vind ik een beetje vervelend	40	(2) dat vind ik vervelend	25
(3) dat vind ik heel vervelend	8	(3) dat vind ik niet erg	62
4. Hoe zou je het vinden als één van je vriendjes of vriendinnetjes zou zien dat je tandenstokers gebruikt?		7. Hoe zou je het vinden als je niet meer mag snoepen omdat dat beter is voor je gebit?	
(1) dat zou ik heel vervelend vinden	3	(1) dat zou ik heel erg vinden	28
		(2) dat zou ik wel jammer vinden	53
		(3) dat zou ik helemaal niet erg vinden	19

Tabel III. De gedragsvragen en antwoorden in percentages (N=262).

1. Heb je een eigen tandenborstel	%	ja, maar niet elke dag	17
ja	98	nee, nooit	67
nee	2	ik weet niet wat fluoridetabletjes zijn	8
2. Welk soort tandenborstel heb je?		7. Gebruik je tandestokers of tanddraad?	
A	37	ja, elke dag	10
B	40	ja, ongeveer een keer per week	16
C	0	ja, ongeveer een keer per maand	13
Ik heb een ander soort tandenborstel	18	nee, nooit	61
ik weet het niet	4	8. Gebruik je wel eens plaqueverklidders?	
3. Hoe vaak poets je je tanden?		ja, elke dag	1
nooit	2	ja, ongeveer een keer per week	5
een keer per week	3	ja, ongeveer een keer per maand	6
een keer per dag	18	nee, nooit	89
twee keer per dag	60	9. Bloedt je tandvlees wel eens, als je je tanden poetst?	
drie keer per dag of meer	18	ja, bijna iedere dag	6
4. Eet je vaak zoet snoep?		ja, een enkele keer	60
ik eet een keer per maand zoet snoep	4	nee, nooit	35
ik eet een keer in de week zoet snoep	11	10. Hoe vaak ga je naar de tandarts? (niet de beugelstandarts)	
ik eet een keer per dag zoet snoep	34	ik ga bijna nooit	3
ik eet een paar keer per dag zoet snoep	45	ik ga een keer per jaar	4
ik eet de hele dag door zoet snoep	7	ik ga een keer per half jaar	89
5. Zit er fluoride in de tandpasta die je gebruikt?		ik weet niet hoe vaak ik ga	4
ja, er zit fluoride in	78	11. Ga je wel eens naar een mondhygiënist(e)?	
nee, er zit geen fluoride in	4	ja, een keer per half jaar	7
ik weet niet of er fluoride in zit	17	ja, ongeveer een keer per jaar	6
ik poets nooit met tandpasta	1	nee, nooit	70
6. Gebruik je fluoridetabletjes?		ik weet niet wat een mondhygiënist(e) is	12
ja, elke dag	8	ik weet niet hoe vaak ik ga	5